

Doris Kareva: „Milliseid õpilasi õpetajad endale soovivad? Kas neid, kes kuulekalt kordavad seda, mis neile õpetatud, või neid, kes tulevad lagedale uute ideede ja värske vaatepunktidega?”

Oma arvamuse hind

Doris Kareva

Kirjanik

HAMLET: Kas näete taamal seda pilve, mis meenutaks justkui kaamlit?

POLONIUS: Kaamel mis kaamel, tõepoolest.

HAMLET: Mulle tundub, et see meenutab nirki.

POLONIUS: Selg on tal nagu nirgil.

HAMLET: Või nagu vaalal.

POLONIUS: Täpipealt vaal.

Lapsest peale olen imestanud, kuidas õpetajad ja kasvatajad julgustavad vaidlema, väitlema, oma seisukohta omama ja seda välja ütlemata – ja siis, ühel hetkel, toimub korraka pööre – see osutub karistatavaks. Tean poissi, kes kümneandis klassis kirjutas kirjandis vaba tahte teemal, et inimene ei pruugi olla pädev oma vabaduse määra üle ise otsustama. Olen temaga igati nõus. Vähe sellest, et meedia meiega päevast päeva manipuleerib, püüdes uskuma panna, et meie vaba tahe sunnib ostma just erilist ja mitte harilikku pesupulbrit – kuna ka me ise oleme nii erilised ja seda väärt –, me ei pruugi mäletada, kust täpselt on pärit või kuidas on välja kujunenud meie arusaamad ja veendumused. Enamik-

ku neist ei ole me ise välja mõelnud, need väärtused on omandatud endastmõistetavustena märkamatu elu käigus, meid ümbritseva mõjul.

Selle poisi kirjandusõpetaja kiitis küll ladusat stiili ja vigadeta kirjaoskust, tõmbas aga hinde siiski alla, kuna tegu oli laiduväärse mõtteviisiga. Noor inimene peab olema veendunud, et tulevik on tema enda kätes, kõlas tema seisukoht. Kui vanalt peab noor inimene selgeks saama, et isegi demokraatlikus ühiskonnas on oma arvamus seotud suure riskiga?

Filmis „Surnud poeetide ühing” teeb Robin Williams suurepärase rolli kirjandusõpetaja John Keatinguna, kes saabub 1959. aastal Londonist konservatiiv-

se õhustikuga, traditsioone ja distsipliini kõrgelt väärtustavasse erakooli, kuhu on kogunenud peaaesjalikult rikaste aristokraatide võsukesed. Teda ei motiveeri mitte miski peale selle, et ta armastab luulet – ja õpetamist. Tema pühendumus on nakkav; järk-järgult avastavad poisid enda jaoks kirjanduse, aga mitte ainult – terve uue maailma, mis on tulvil eneseusku, elurõõmu, armastust, väärtusi ja vaprust nende eest seista.

Esimesel tunnil palub uus õpetaja ühel poisil ette lugeda sissejuhatus kirjandusõpikust „Kuidas mõista luulet” – ja siis igaühel see raamatust välja rebida. Esiotsa segaduses, täidavad õpilased ometi käsku, nii et esimeseks leheküljeks raamatus jääb pealkiri „Luule”. Keating

rõhubat tunnist tundi, et kõige olulisem on vahetu tunnetus, isiklik lähenemine, et jõuda mõistmisele. Ta suhtub ühtmoodi arusaavalt ja toetavalt nii poissi, kes oma häbelikkuses ja alaväärsustundes on veendunud, et ei suuda kunagi luuletust kirjutada, kui teisesse, kes selle ni pigem ei alandu. Ta õpetab rivisammu järk-järgult lagundades igaüht üles leidma iseendale omast rütm, tõusma tunnis püsti lauale, et näha maailma värskest vaatepunktist; ta õpetab julgust elada kooskõlas omaenda huvide ja väärtustega, nüüd ja praegu.

Iga film, mis kõneleb koolist, kõneleb mõistagi ühiskonnast; erandiks pole ka „Surnud poetide ühing”. Ja filmid, mis kõnelevad ühiskonnast, kipuvad enamasti olema traagilised. Nii jõuab siingi üks poiss isaga konflikti ja enesetapuni. Et päästa kooli reputatsiooni, tuleb kiiresti leida patuoinas ja loomulikult saab selleks kirjandusõpetaja. Ükshaaval kutsutakse poisid direktori kabinetti, kus nad vanemate juuresolekul on sunnitud alla kirjutama, et pooldavad õpetaja lahkumist. Üks, kes keeldub, heidetakse koolist kohe välja, teistele hoiatuseks.

Õpetaja lahkub, traditsioonid taastatakse. Aga viimasel hüvastijätuhetkel mõusevad need, kelle hinges on midagi muutunud, oma lugupidamise märgiks lauale püsti, hoolimata direktori raevunud ähvardustest. Film jätab vastamata, mis nendest saab ja milliseks kujuneb nende tulevik, aga üks on selge: need poisid õppisid midagi, mis on palju väärtuslikum kui värsivormide analüüs – seda, kuidas jõuda iseenda töökspidamiste äratundmiseni. Just olukordades, kui oleme sunnitud oma väärtuste eest välja astuma, saavad veendumused, mida muidu endastmõistetavaks oleme pidanud, selgelt teadvustatuks. Isiksus kujuneb kogemuste ja peegelduste kaudu.

Fred Jüssil on kaks väga õpetlikku linnuhääle lindistust. Teatavasti on must-rästas andekas imiteerija; tema laul koosneb suuresti viisidest, mida ta ümbruskonnas kuuleb ja omal viisil ühte sulatab. Ühel lindil on talletatud muusträsta laul Matsalu looduskaitsealal – seal võib ära tunda motiive mitmete teiste lindude laulust, see on rikkalik ja rõõmus. Teine lindistus pärineb Peterburist, kus üks teadlane pidas kodus puuris muusträsta, kellele ta aeg-ajalt oma lemmikviisikest vilistas. Ja muusträsta laul kordabki kur-

va tuima mehaanilisusega nagu väsinud leierkast seda ainsat viisi vana mehe käed viilistuses, sekka automüriinat ja mõnd sireeni. Midagi muud oma elus ta kuulnud ei ole.

Siit küsimus õpetajatele – milliseid õpilasi nad endale soovivad? Ja ülemustele – milliseid alluvaid? Kas neid, kes kuulekalt kordavad seda, mis neile õpetatud, või neid, kes tulevad lagedale uute ideede ja värsketega vaatepunktidega? Loomulikult mõjub see paadi kõigutamisenä, loomulikult seab kahtluse alla senise autoriteedi ja mitmel juhul võib lõppeda koguni avaliku konfliktiga. Aga kui mõelda avaramalt kui iseenese kindlustunne – millises maailmas me soovime elada?

Ühes koolis, kus õpetajate üle otsustatakse tagasiside põhjal, ei teadnud teise klassi lapsed, kelle poolt hääletada – kas klassijuhataja või oma eelmise aasta lemmikõpetaja, keda reeglite järgi võis samuti valida. Klassijuhataja seda aga ei lubanud. Valimise ajal, kui lastel olid paberid juba ees, tuletas ta meelde oma teeneid ja rõhutas, et paralleelklassi õpilased valisid ühehäälselt oma klassijuhataja – keda siis veel? Pärast valimisi laskis ta tõsta käe neil, kes tema poolt olid hääletanud, ja teatas, et on teiste peale solvunud. Tuleb tuttav ette?

Üks teine klassijuhataja tavatses pidada nädala lõpul klassijuhatajatundi vaheldumisi kord poiste, siis tüdrukutega. Esimene küsimus oli: „Rääkige, mida need, keda kohal pole, nädala jooksul ka teinud või öelnud on.” Ja järgmine nädal algas süüdlaste karistamisega. Ühel korral küsis õpetaja: „Kes ütles, et klassi priimus on pugeja?” Kõik vakatasid, kuna seda oli üheskoos arutatud. Püsti tõusis ainult üks tüdruk. Küsimuse peale ta ka seletas, miks ta nii arvab – kuna klassijuhataja üht last kohtleb erilisel ja lubab talle rohkem kui teistele. Esimese klassi tüdruk muidugi ei teadnud, et priimuse isa oli kõrge haridusametnik, klassijuhataja eristav käitumine oli aga silma torganud kõigile.

See tüdruk sai karistada, muud ei muutunud midagi. Klassi priimusega said nad aga headeks sõpradeks. Oma arvamuse omamine ei tähenda ju, et teistega ei arvestataks – vastupidi. Mõttevahetus ei tähenda, et lahkutaks kellegi teise mõtete ja arusaamistega enda omade asemel; küll aga kaalutakse

selle käigus erinevaid vaatepunkte, mis avardab arusaamist. Ja kirjandi kirjutamisel tuleks hinnata nii seda, kuidas osatakse teemat käsitleda eri rakurssidest, toetudes eelnevale kogemusele – ehk siis silmaringi laiust –, kui ka võimet iseisvalt arutleda, jõuda tulemuseni, mis ei pruugi kokku langeda käibivate arusaamadega.

Siin ongi erinevus kirjanduse ja matemaatika vahel. Üks tudeng oli unustanud vajaliku valemi, nii tuletas ta eksamil kibekähku omaenese loogika põhjal arvutuskäigu, mis küll erines õpitust, kuid jõudis õige tulemuseni. Professor vangutas pead ja ütles, et mõnigi õppejõud võtaks siinkohal hindest alla, tema aga mütsi maha. Kirjanduses ei ole õiget ega vale, on tõeline ja võlts. Nii peaks ka küpsuskirjand võima väljendada õpilase mõtlemisvõimet, väärtushinnanguid ja isiksuse küpsust – ja õpetajad, kes seda hindavad, jääma truuks omaenda arusaamadele, mitte klammerduma klišeeliku traditsioonilise lähenemise külge. Ometi õpetatakse ikka veel – ja parimate kavatsustega –, milliseid karisid vältida, kuidas kirjutada kirjandit nii, et hindajail millestki poleks kinni hakata: soravalt, ladusalt ja pealiskaudselt. Milline õpetus, milline elus orienteerumisoskus niimoodi kaasa antakse?

„Sellesinases ilmas aus olla tähendab olla ainus väljavalitu kümne tuhande seast,” märgib Hamlet nukra kibedusega. Aususe väljendus nõuab aga suurt julgust, avatust kahekõnneks ja valmisolekut kaotuseks – olgu siis tegu allajäämise, naeruvääristamise, karistuse või väljaheitmisega. Just sellist julgustust ja tuge tuleks noortele pakkuda, et nad ei tunneks end totaalselt üksi kogu maailma vastu. Sest seda meeleheidet, hinge pimedat ööd on tõepoolest raske taluda suurimailgi vaimudel.

Tragöödia lõpul jääb kõlama Hamleti viimne palve Horatiole: „Sa räägi minust ja mu asjast tõtt.” Tõde on vähemasti minu meelest see, et nii oma veendumustele truuks jäämisel kui ka nendest poloniuslikul loobumisel on oma hind – küsimus on ainult, milline. *The rest is silence.*